

İSMAİL EMRE İLE SOHBET

25 OCAK 1954

Emre: Bu yolda zaman gelir ki insanın (Kendi) diye bir şey kalmaz. Ama her akıl bu yolda yürüyemez. Dünyaya bağlı olan akıl ancak kendi maişetini düşünür. Dünya ilimlerinin gayesi de nihayet karnımızı doyurmak için değil mi? Bütün canlılarda böyle değil mi? Eğer biz geldiğimiz yeri düşünüp aramazsak, bizim de onlardan farkımız olur mu?

Ne kadar âlim olursak olalım, bize “Gel!” dedikleri zaman, ilmimizin bir harfini bile götüremeyiz. Hatta bazı kimseler bunuyor. İnsan, bunayan kimse anası, babası da olsa, ondan ikrah ediyor. Peygamberimiz bir hadiste: Akıllı olmayanın dini de yoktur diyor. İnsanın akıllı mıkna-tısa, vücudun ve nefsin arzuları da hurda demirlere benzer. Bir mıkna-tıs ne kadar kuvvetli olursa olsun, hurda demirler arasında kalırsa mıkna-tıslığı gider. İşte eskiler halktan, bunun için uzaklaşmışlardır. Fakat onlar halktan vücut bakımından uzaklaşmış, mağaralara çekilmişler. Hâlbuki halkın, nefse hoş gelen ahlâkından, bizi Allah’tan ayıracak fiillerden çekinmek lazımdır. Hem işimizi yapmalı, hem de aklımızı zararlı arzu ve ahlâkların hurda demirleri arasında yok olmaktan kurtarmalıyız.

S: *Yani el kârda, gönül (Yar)da öyle mi efendim?*

Emre: Evet efendim.

Aklı o hurdalar arasından kurtarıp serbeste çıkarmalı. Akıl, insanları sevmeden serbeste çıkmaz. Birine kin güdersin; bu hâldeyken, akıl serbest midir? Değildir tabii. Aklımız o kine sarf olup gitmektedir. Akıllı bir pekmeze benzetelim: kötü ahlâklarımızı da çömlöklere. Aklımızın pekmezini kin çömleğine boşalttık. Bir müddet sonra aklımızı tekrar kafamızın çömleğine boşaltırken, bir kısım aklımız o kin çömleğine bulaşıp kalacak. Aklımızı yalan, haset, şehvet vs. ahlâk küplerine boşalta boşalta, bulaştıra bulaştıra bir gün bakıyoruz ki kafamızın çömleği bomboş kalmış.

Nefisle mücadeleye bizim gücümüz yetmez. Onu ancak gönülden bağlandığımız (Manevi Kudret) öldürebilir. (Hâl) tecelli etti mi, nefis kendiliğinden kaçır, gider. Nefisle mücadele etmek için elimizdeki en kuvvetli silah (Tefekkür)dür. Yani yerken, içerken, çalışırken hep mürebbimizle beraber olmak, ondan ayrılmamaktır. Bu tefekkür kurdu küçük bir şeydir ama, o kocaman nefsi pat! diye yere vurur. Eyyup peygamberi yiyen kurtlar, işte bu tefekkür, rabita kurtlarıdır. Eyyup, düşen kurtları alır, tekrar vücuduna koyarmış; yani bu tefekkürden büyük zevk almış. Hem işimizi yapacağız, hem de tefekkürü bırakmayacağız.

Şimendiferden ayrıldığımız sene Avrupa’dan motor gelmiyordu. Yataklar yanınca makineler muattal kalıyordu. Bulursak, eski Avrupa yataklarını korduk. Bulamak, öyle kalırdı. Nihayet ben uğraşarak yataklardaki madenin halitasını buldum. Arkadaşım, (bu olmaz) diyordu. Nihayet çiftçinin biri: (Bu halitadan yapılan yatağı benim makineye koyun) dedi. Koyduk; eski yataklardan daha çok dayandı. Fakat bu halitayı demire çeliğe sıvaması çok zor. İçinde

yabancı maddeler oluyor; onlar yanınca yatak delik deşik oluyordu. En uzun ve kuvvetli (Doğuş)lar, biz bu yatakları ocakta veya oksijenle kaynatırken doğardı. Ne doğuşların doğması işimize, ne de işimiz doğuşlara mâni olmazdı.

Sevgi acayip bir şeydir vesselam... Maddi vücudumuz gıda ile, mânevi varlığımız da sevgi ile büyür. Bilhassa küçük çocuklar sevgiye son derece muhtaçtırlar.

Sevgi ve gönül bağıllığı yani rabıta her şeyi yapar; Yunan Harbi sıraları idi. Arkadaşım Nalbant: Hüseyin efendi, benim müşkül durumda olduğumu Develioğlu'na anlatmış. O sırada birisi dedi ki: Şimendifere adam alıyorlarmış. Sordular: Hangi iş için? Kazancılık için. Develioğlu dedi ki: Hadi git, şimendifere gir. Efendim, ben kazancılıktan anlamam. Ancak nalbantlık bilirim. Senin nene lazım... Hadi sen git imtihana gir. Peki efendim, dedim. Gittim imtihan olmaya. Bertrant isminde bir depo müdürü var, o ve diğer makinistler gelmişler. Talip olanları imtihan ediyorlar. Ortada bir şimendifer makinesi kazanı var. Eline çekici alan, yanaşiyor kazana, Tak! Tuk! Vuruyor. Boyuna Fransızca "Ne pa bon" diyor, depo şefi. Nihayet sıra bize geldi. Ama ben Develioğlu'nu bir saniye bile aklımdan çıkarmıyorum; neme lazım... Ben de vurdum bir iki çekiç; baktım mösyö Berran benim için "Bon travayye" dedi. Öylece şimendifere girdim.

Çalışacaksın, yiyeceksin, eğleneceksin, fakat hiçbir dünya arzusu, Allah sevgisinin üstünde olmayacak. Mesele burda.

S: *Bütün bu arzular, bu kısa ömrümde nasıl silinecek?*

Emre: Bu kısa ömür içinde, bir saatin bin sene olduğu öyle uzun zamanlar var ki... Aklımız o (Kudret)e döndü mü, tamam. Ama kendi aklımla anlayım dersin, mümkün değil.

S: *Dairenin başı, aynı zamanda sonu; öyle değil mi?*

Emre: Evet. Evvelce dink beygirleri vardı; onların gözlerini bir keçeyle bağlarlar, buğday, bulgur, öğüten taşları çektirirlerdi hayvancağızlara. Hayvanların gözlerini kapattıkları keçeye (gözlük) derlerdi. O hayvan, küçücük bir daire içinde döndüğünü görse döner mi? Dünya arzuları da aynen böyle, bizim mânevi gözümüzü kapatan bir (gözlük)tür. Bir devre gelir, o gözlüğü gözümüze takar, adamakıllı çalışırız. Çalışmak, mutlaka lazımdır. Kuş, tek kanatla uçamaz, Müslümanlar ilim, fen, medeniyet semâsında niçin uçamadılar? Kanatlarının birini mutaassıp hocalarla şeyhler kopardı da onun için. Şu kullandığımız buzdolabını biz yapabilseydik, olmaz mıydı sanki?

Harbin çıktığı sene (1939) şimendiferdeyim. İzin aldım; ikinci mevki bir paso ile çocuklarla beraber Edirne'ye gittik. Yanımızda birde demirci vardı. Edirne'ye gittik. Halbuki halk, Edirne'den harp korkusu yüzünden kaçıyordu. Arabacı bile, "Buraya mı yerleşeceksiniz?" diyordu.

Çocukluğumdan beri âsâri atıkayı severim. Onun için Selimiye camiine gittik. İmam bizi çok iyi karşıladı. Bizim kafile 14 kişiydi. Biz camiye gezerken, bir ecnebi geldi. İmam bizi bıraktı, ona koştı. Ben oturdum, onları seyrediyorum. Onu savdıktan sonra yine bizim yanımıza geldi.

Dedim: “Hoca efendi, gelen ecnebler bu eseri takdir ediyorlar mı?” “Ediyorlar; yalnız ikisinin söyledikleri yüreğimi yaraladı. Bir gün bir Alman geldi; yanında tercüman var. Üstünde de asker elbisesi vardı. Harbi umûmide bizimle beraber çarpışmış. Şimdi mimarmış. Her tarafı tetkik etti; hatta taşları birbirine nasıl bitıştirdiklerini bile inceledi. Sonra geldi caminin ortasına sırt üstü yattı; boyuna kubbeye bakıyor. Kalkınca Almanca dedim ki: “Bunu yapan usta, mükemmel bir mimar değil mi?” “Hayır” dedi. “Bunu yapan adam affedersiniz, iyi bir eşekmiş”. Canım sıkıldı: “Sebepe?” dedim. “Bu bina fena bir eser mi?” “Hayır, bilakis dünyanın en güzel eserlerinden biri. Sinan, bu binayı yapacağına, kendisi gibi bir adam yapsaydı, yani kendisinin yerini tutacak yerini tutacak birini yetiştirseydi daha iyi ederdii” dedi. İkincisi bir İngilizdi. Camiyi, ayakkabısını çıkararak gezdi. Onun da yanında tercümanı vardı. Çıkarırken, tercümanı olan Ermeniye “Bu hoca, şu kapının üstündeki âyeti biliyor mu?” demiş. “Biliyorum” dedim ve kapının üstündeki taşta bakarak âyeti okumaya başladım. Herif: “Bu nasıl bilmek? Bilse, ezberden okurdu” dedi ve âyeti görmemek için arkasını döndü, ezberden okudu. Ama Alman haksız değil miydi? Hayır, dedim, çok haklı.

S: *Atatürk, ikinci bir Atatürk bıraktı mı? Ama dehayı bırakmazdı.*

Emre: Hepiniz birer Atatürk’sünüz. Deha bırakılmaz ama san’at öğretilir. Öğrenen, dâhi olmasa bile, onun yetiştireceği bir dâhi olabilir. İş ona kalırsa, Allah bile yarattığı gibi bir mâhluk daha yaratıyor mu? Ama gittikçe güzelleşir. Yazısı tekâmül etmiş bir insanın attığı imzalardan hiçbirini diğerine benzemez; mutlaka aralarında fark vardır; fakat atar ya? Çalışmayınca, Sinan’ın yerine bir Sinan daha yetiştirmedi.

Profesör Yörükân: “Amerika’nın keşfedildiği zamanlar biz, İstanbul’u fethedecek seviyedeydik” diyordu. Şimdi onlar nerelere gitti... Biz nerede kaldık...

S: *Kendimizi yavaş yavaş topluyoruz.*

Emre: Elbette. Her kemâlin bir zevali, her zevalin de bir kemâli var. Büyük ölür, küçük büyür. Biz şimdi yeni doğduk; büyüyeceğiz. Büyüyeceğiz ama çalışırsak.

S: *O gaflet gözlüğünü hangi kudret çıkarır?*

Emre: Şimdi elimiz bağlı; benlik bağıyla bağlı. Elimizi bir gün çözdürsek, o gözlüğü kendimiz takar, çıkarırız.

S: *Zor efendim...*

Emre: Zor değil.

S: *Bize göre zor ama niyetimiz tamam. İşte Bismillah, Annem beni yeni yetiştirdi, bu illere yolladı.*

Emre: İşte bizi kurtaracak olan şey, bu menfaatsiz sevgidir. İnsanı bu ihyâ eder. Fakat menfaatle karıştı mı, zehir olur. Bir insanı seversek, onun incindiğini ister miyiz? Sevgiyi bilmeyen insan, taş gibidir; kalp katilidir, gönül canisidir.

Dinimizin bânisi Hz. Muhammed'i de bu sevgi bakımından imtihan etmişlerdi. O devrin âlimlerinden dört kişi Hz. Muhammed'i imtihan etmek üzere, onunla birkaç gün devamlı olarak ülfet ediyorlar. İçlerinden birisi akıllı imiş. Hz. Muhammed'i sevgi ölçüsüyle ölçmeye çalışıyor; bakıyor Hz. Muhammed'in sevmediği bir şey var mı diye. Hz. Muhammed neyi sevmez ki... Güneş için karanlık diye bir şey olur mu? O âlimler, Hz. Muhammed'i, tesadüfenmiş gibi, son derece pis kokan bir köpek leşinin yanından geçiriyorlar. Onlar burunlarını kapatarak: "Ne fena kokuyor değil mi?" diye Hz. Muhammed'in fikrini soruyorlar. Peygamberimiz, gülerek: "Ne güzel dişleri varmış sağlığında..." deyince, içlerinden biri Müslüman oluyor. Biz de o Mâneviyat Güneşi gibi olmaya çalışacağız; kötüler hor görmeyeceğiz; fakat onlardan sakınacağız.

Mâneviyat da bir başka türlü tahsildir. Bu tahsil, eski bellediklerini unutmakla elde edilir. Tahsillerin en kuvvetlisi, aile tahsilidir. Diğer tahsiller aile tahsili temeli üzerine kurulmazsa, insanlığa fayda yerine zarar verir. Vicdanı olmayan bir insanın öğreneceği bütün ilimler beşeriyet için zehir olur.

Meni, babadan anaya geçerken, onunla beraber babanın bütün ahlâkı ve hastalıkları da geçer çocuğa. Ananın ahlâkı ise çocuğa ancak sütle geçer. Hani sütü pis, sütü bozuk derler ya... Süt pis olur mu? Ne süzgeçlerden süzülüp geliyor... Bu sözle anlatmak istedikleri şey kötü ahlâktır.

Hz. Muhammed, anadan, babadan yediğimiz gıdalardan bize birçok ahlâk geçtiğini mânevi gözleriyle gördüğü, mânevi şuuruyla bildiği için yiyeceğimiz etleri de tayin ve tavsiye etmiştir. Etini yememizi tavsiye ettiği hayvanların işkembeleri vardır, ön dişleri yoktur. Çünkü böyle olan hayvanlar ot yerler, et yemezler. Tırnakları çataldır; pençeli yani yırtıcı değildirler. Bu hayvanlar, işkembeleri olduğu için, yedikleri gıdayı vücutlarına ham olarak geçirmezler. En kuvvetli süt, merkebin sütü olduğu halde, onun etini, sütünü tavsiye etmemiştir. Onun etini yer, sütünü içersek, ahlâkı da geçer bize.

S: Ama domuz çift tırnaklıdır?

Emre: Fakat işkembesi yoktur. Sonra, domuzun eşini diğer erkek domuzlardan kıskanma ahlâkı yoktur. Aynı zamanda kuvvetli bir hazım torbası vardır; her türlü pisliği hatta kendi pisliğini yer. Geviş getirmediği için, pislikler vücuduna olduğu gibi girer; onun için de pisliği çok kokar. Halbuki eti bize helal olan hayvanların pisliği kokmaz. Eti yenecek kuşların gagaları ve tırnakları eğri olmayacak. Tırnakları ve gagaları eğri olanlar, yırtıcı ve et yiyici kuşlardır.

Hz. Muhammed'in bütün tavsiyelerinin gayesi ahlâktır. Ateş bütün gıdaları pişirdiği gibi, mâneviyat ateşi de bütün ahlâkları pişirir. Yeter ki biz çiğ ahlâkımızın maneviyat ateşinde pişmesine razı olalım.

Bu âleme gelip, gözümüz görmeğe, kulağımız duymaya başladığından beri, gördüklerimizi, duyduklarımızı kalbimize doldurduk. Bunların kalpten sildirmeyince yerine yenisi, mânevisi yazılamaz.